

Danskonst i språkets utmarker

Innehåll

Förord: en vilja

En rörelsens språklighet

Om DANS eller vanvett i den vardagliga idyllen

Publicerad: Chora, skriftserie för dansforskning och konstnärligt utvecklingsarbete, Carlssons förlag 1999

Danskonst i gränsland

Publicerad: Styrka och mod, om barns skapande, Rädda Barnen 1998

Mötet

Publicerad: Kulturen - möten och mödor, Carlssons förlag 1995

Park

Publicerad: PARK - ett idéprojekt om innerstadsparkernas framtida betydelse, användning och utformning 1994

Biografi

Verkförteckning

Textförteckning

Och som avslutning en saga:

I verklighetens blå ljus

Publicerad: Rörelse, Konst och Kulturavdelningen, Jönköpings Läns Landsting 2000

Danskonst i språkets utmarker

Förord

En vilja

Den här boken är en sammanställning av mina tankar och reflektioner kring det här med dans, representerade i några av mina texter skrivna under 90-talet. Boken har möjliggjorts genom ett anslag från Danshögskolans nämnd för forskning och konstnärligt utvecklingsarbete.

Den samtida danskonstens komplexitet gör jag inga anspråk på att spegla. Istället vill jag redovisa vad som rör sig inom mig, vad som ligger till grund för mitt koreografiska formspråk, arbetssätt och kultursyn. Vad är dans? Hur får vi ihop ett sammanhang, ett samband mellan det vi kallar språk och det vi kallar verklighet? Vad har konsten för funktion i förhållande till detta? Själv har jag alltid varit mer intresserad av det filosofiska perspektivet på språkbegreppet än av det formellt konstruktiva, vilket präglat också mitt förhållande till konsten.

Under en repetition satte jag en bandspelare och mikrofon på golvet. När vi avslutat arbetet skrev jag ut det som uttalats under de två timmar repetitionen pågick. Det mesta var fragment av ord, meningar och en massa mellanord som: men, att, om, nu, ja, i osv. Ett språkets ”kitt”. Allt annat var rörelse.

Vad är det då som ger rörelsen en betydelse? Vad är det som synliggör en avsikt, en vilja? Vad är det som gör den tillgänglig? För vem? För vad? Varför? Vad är det som gör rörelse till dans?

Jag skriver för att jag vill veta. För att ge min nyfikenhet nya utmaningar. För att ordet intresserar mig som rörelsens motpol. För att ordet kan ge legitimitet till en annan språksyn. Som en undersökning av idén om en rörelsens språklighet med utgångspunkt i den koreografiska processen, i syfte att utveckla en ökad medvetenhet om det kommunikativa i danskonsten.

Kanske kan den här boken inspirera, provocera, väcka lust eller bidra till debatt. Jag vill smitta dig med min nyfikenhet på våra kroppars rörelse i tid och rum. En stunds reflektion kring det vi kallar dans.

Stockholm i april 2000

Efva Lilja

Marken ångar av det som varit. De döda vilar sig. Det är skönt att kunna luta sig emot allt det de gjort och sagt. Men, vad har jag då själv att göra? Det är HÄR och NU jag har till mitt förfogande. Det är nu jag är. Återstoden utspelas i framtiden.

En ordlös gestaltning fokuserar på känslintryck och ger form och mening till det annars ogripbara. I arbetet med dans väcks vår tillit till en bredare definition av språkbegreppet, att det vi inte säger kan vara lika betydelsebärande som det vi uttalar i ord. Ur denna insikt etableras respekten för medmänniskan och vi blir inte bara bättre på att uttrycka oss utan också på att lyssna.

Språk definieras i våra ordböcker som det talade och skrivna ordet, med en definierad ordkunskap och med en grammatik för hur ordet ska användas för att nå sitt syfte av begriplighet. Dans är inte ett språk. Rörelsen inte kodifierad och definierad utifrån ett bestämt mål.

Rörelse kommunicerar utifrån en medveten eller omedveten avsikt. Kroppen är ständigt aktiv i sitt tilltal, men en rörelsens grammatik är omöjlig då dess variabler är oändliga och tolkningar alltid avhängiga dess kulturella, sociala men också rent kroppsliga ursprung. Vad är det då som kommunicerar en avsikt eller vilja? All rörelse har en tid, en energi, ett rumsligt förlopp. Det är genom att studera dessa parametrar och utveckla skicklighet i användandet, komponerandet, som ett medvetet förhållande till det kommunikativa möjliggörs. Denna kunskap kan användas i dans - men även som berikande tillgång hos den enskilde. Alla har vi glädje av ett utvecklat språk.

Vår snäva definition av språk till den ordbundna grammatiken är ett av den rationella världens handikapp. Så förlorar vi tro och förtröstan på vad vi egentligen vet. Kvar blir bara det vetande som är formulerbart i ord. Ett konservativt synsätt i en tid som borde förvaltas bättre. Vem vill veta? Vad?

Tiden finns endast om någon definierar den. All rörelse tar tid i anspråk. Varför upplever vi tid så olika? Jag har svårt att acceptera den linjära tiden. Den är i sig ett uttryck för en kulturell definition. Den överrensstämmer inte med min uppfattning om liv. För mig är tid cirkulär. För att uppleva tid måste det finnas en rörelse. Det måste också finnas något stillastående (statiskt) för att rörelsen ska uppfattas, ett rum. Kan det finnas andra förhållanden till tid än de mätbara? En rörelsens tid är alltid avgörande för dess uttryck. Jag sträcker ut min hand mot dig. Är det ett initiativ till en smekning eller ett slag? I dansen är tiden relativ. För att min utsträckt hand ska bli begriplig måste min avsikt, min vilja, vara skönjbar. Med vilken hastighet sträcker jag den mot dig, med vilken kraft, rakt emot dig eller underifrån eller...

Varat

Känsla och intuition är nödvändiga förutsättningar för en överlevnad, liksom för det åtråvärda vi kallar kreativitet. Den individuella förmågan, den enskildes kunskap utvecklas i en tilltro till just detta. Forskaren vet att det finns ingen sanning, inget slutgiltigt "vetande". Barnet vet det också. Ändå försöker vi ständigt formulera oss så att den s.k. verkligheten ska framstå som begriplig. Av nödvändighet? Det är ofta stor skillnad på en majoritetens sanning och en individens...

Det är vi människor som definierar den s.k. verkligheten. Vi formar värderingar och världssyn. I vår strävan efter rationalitet och kontroll begränsar vi vårt livsrum. Ordet dominerar all erkänd kommunikation. Vi säger: Svara! Förklara! Begrip! Ändå vet vi att ordet utgör en mycket liten del av vår kommunikativa resurs. Hur kan vi då värna en utvecklad definition av språk? Hur kan vi väcka tillit till även den icke verbala kommunikationen?

Genom konsten kan vi erbjuda rum för det ogripbara. Rum för längtan och förväntan, för missmod, aggressivitet eller glädje. Rum för det som inte låter sig inordnas. Konsten speglar såväl vår historia som

vår samtid. Den nyskapande konsten riktar i sina bästa delar även blicken framåt. Vi lever i en tid när det gäller att återuppväcka hoppet. Att åter tända blicken i de många ögon där den slocknat. Att få vara.

Hemvist

Språk utvecklas ur vårt behov av att kommunicera. När det vi vill säga inte är självklart och närvarande måste vi benämna det på något sätt. Om inte hästen står framför oss måste vi ha ett överrenskomet ord för häst för att kunna tala om den. Jag vill att språk ska vara mer än en ansamling av ord.

Den kulturella identiteten är en förutsättning för en utvecklad självbild. Utifrån vår kulturella, sociala och i vissa fall könsbundna situation kan vi kodifiera vissa gestiska rörelseuttryck som t.ex. Hej!, Kom!, Ja!, Nej! osv. Teckenspråk är andra kodifierade rörelser men den samtida västerländska danskonsten utgår från andra behov än de teckenspråkliga. Den danskonst som syftar till en litterärt berättande form använder sig av överrenskomna koder (kanske tydligast inom balettens formspråk). I den samtida moderna danskonsten är den ”berättande handlingen” mer ovanlig och när jag ser exempel ligger den mycket nära det mimiska uttrycket. Det blir lätt fånigt när det som ska uttryckas bättre skulle sägas i ord.

Den klassiska baletten, den moderna ”berättande” dansen och mimkonsten har aldrig intresserat mig som upplevelse, möjligen som intellektuell provokation. Istället upptar jag mig oavbrutet med rörelsestudier ur en helt annan aspekt. Hur kan vi i dansen ge uttryck för allt detta andra? Uttryck för allt det som inte låter sig inordnas, definieras eller kodifieras, utan måste upplevas och förvaltas hos den enskilde utifrån dennes helt subjektiva värderingar och synsätt. Vi ser det vi har behov av att se. Vi upplever det vi har medveten eller omedveten kunskap om. Om konsten följer forskningens riktning vidare, förbi det redan sagda, kan också det publika mötet få en aktiv funktion. Ett möte laddat med förväntan. Något som har med livet, det livsviktiga, det nödvändiga att göra. Vad är det som får oss att känna oss levande? Positiva utmaningar, att bli tagen i anspråk, att bli sedd, att få använda sig, att bli berörd och att få vidröra - också det vi aldrig trott oss om att komma i närheten av...

Att låta sig vidröras

Vi sitter bredvid varandra med ögonen öppna. Blicken riktad utåt medan tanken drar sig inåt. Vi sitter bredvid varandra i slutna, avskilda tankerum. Kontakt uppstår först när tanke möter tanke, när kroppen bredvid blir kännbar.

Så upplever jag kommunikationen mellan scen och salong. Kontakt uppstår först när nyfikenhet vaknar och tanke riktar uppmärksamhet utåt, när kropp möter kropp, när den riktade rörelsen når ut med sitt tilltal och jaget får speglas i det gestaltade. Att få nyfikenheten att vakna.

Hantverkarskunnandet hos en koreograf är av avgörande betydelse. Att komponera. Att söka formen, bygga rytmen stark och ladda den stund vi fått att dela med rörelsens fysiska närvaro och kraft. Det förutsätter kunskap om rörelse i förhållande till begrepp som tid – rum – energi. Det förutsätter kunskap om hur dessa faktorer påverkar en rörelsens mening. Där tar processen vid och förtroendet mellan koreograf och dansare blir avgörande. Hos uttolkaren av verket ges betydelsen och upplevelsen sin giltighet beroende på, som tidigare nämnts kulturell och social tillhörighet, liksom kön och ålder. Detsamma gäller dansaren. Förmågan att ge uttryck för det som ska gestaltas handlar om att använda sig. Såväl dennes personlighet som erfarenhet och tekniska skicklighet. Blotta viljan är aldrig nog. Kroppen är redskapet och måste vara tillgängligt som instrument. Tränat och utvecklat för dans med en grundläggande förståelse för det språkliga. Den danstekniska skickligheten är därför aldrig ett mål, den är vägen mot detta. Vi måste ställa allt vi har till förfogande för att närma oss en ny vetenskap. Vi måste vilja närma oss. Vi måste vilja mötet. Vi måste vilja dans. Så vaknar nyfikenhet.

Dröm

Ur tillit kommer viljan att ge sig hän. Att låta sig hänföras, förflyttas och resa in i det undermedvetnas fantastiska fält eller ut i helt nya upplevelserum av såväl dröm som av intellektuell stimulans. Om jag som koreograf har förmått att motivera denna djupare process hos dansaren kan vi tillsammans skapa förutsättning även för vår publik att på egna villkor erövra verket. Det är då mötet uppstår och rörelsen får en mening. Det är då tanke möter tanke och kropp möter kropp. Dansen blir kännbar som upplevelse och intellektuell process.

Så tas vår kreativitet tillvara. Vi blir alla medskapere av betydelse, mål och mening. Vi värderar, tycker och tänker. Som barn eller vuxen, kvinna eller man, rik eller fattig, turk eller japan, som konstnär eller publik. Olika. Vi ser olika på det som sker. Vi skapar olika betydelser, värderar olika mål olika. Så kan vi bli tydliga inför varandra och föra dialoger vidare. Nya processer uppstår. Vi går vidare, ut från en föreställning - förändrade. Dröm upphäver den linjära tidens giltighet, som det sceniska ögonblicket. Det är mänskliga tillstånd som iscensätts.

Det förödande lagom

Ett stort hot mot konsten utgörs av tillrättaläggandets hämsko. När lagom får råda och nyttoaspekt läggs över verket. Vad är konst bra för? Så bedövar vi våra medvetanden och hänvisas till populariserad ofta kommersialiserad underhållningskultur med en helt annan målsättning. Lite lagom anpassat eller som redskap för något annat. I missriktad välvilja passiviserar människan och likgiltighet tar över. En estetiserad yta med syfte att spegla publikens förväntan. Konst är inte möjligt utan ett krossande av denna putsade spegelyta. Vi måste våga se igenom. Ett slags egenkännande av vansinnet inom oss. Ett bejakande av såväl det fula som av det vackra, av det våldsamma, av passionen eller av stillhetens alldeles egna poesi. Utan detta förlorar konsten sin mening.

På resa mellan maktens boningar finns många tillfällen till reflektion över maktlöshet och vanmakt. Om danskonst ska få utvecklas utifrån de språkliga perspektiv som utgör dess grundval, krävs en större kunskap hos våra beslutsfattande politiker och kulturtjänstemän om villkor och verkan. Okunniga människor i maktposition är livsfarliga människor. De kan frånta oss den möjlighet till kunskap, kreativitet och språklig medvetenhet som kvalitativ konstupplevelse kan ge. Oförmåga kärvar till begreppen och vi drabbas av det ordlösa utan att ges några redskap till försvar.

Kropp

Kroppen är vår hemvist. Kroppen är vår utgångspunkt. Tiden finns bara när vi definierar den och i förhållande till rumsbegreppet så befinner vi oss alla någonstans. Så rör vi oss bland våra minnen och erfarenheter, tar sats och skapar oss nya. Varje dag återerövrar vi vår rörelse och dess kommunikativa förmåga i talande tystnad eller ursinnets vrål. Stum är den aldrig. Vi står, går, ser, blundar, skrattar... Vi sträcker ut en hand. Tar och njuter av att vidröra eller äcklas över en önskad beröring. Vi lever. Snart nog blir vi en av dem som vilar sig. Då först gräver vi ner våra kroppar att multna i jord och tystnar inuti. Till dess har vi alla möjlighet att använda oss.

mars/april 1996

om DANS eller vanvett i den vardagliga idyllen

Dansen är mitt sätt att bearbeta bindningen till det förflutna, till det som en gång var. Jag "hittar inte på" det som blir det dansade. Det blir för att det en gång varit. Jag följer spår och finner avtryck av det förflutna. Det är det enda sätt jag vet att erövra ett NU. Så kan jag betrakta ett verk, ett återfunnet sammanhang som kan göra ensamheten uthärdlig. Som att hitta hem! Varje nytt projekt blir ett försök att återskapa, eller upprätta, ett "jag". På sätt och vis kanske vi alla är hemlösa.

Jag bygger drömmen om ett liv.

Som konstnär är jag förlänad ett utanförskap som ger den frizon arbetet behöver. Av omvärlden betraktad som galen har jag friheten att forma det konstnärliga uttrycket utan censur. Men mitt arbete är också att visa på sambanden mellan denna frizon och det omgivande samhället. DANS. Allt är möjligt även om det ibland är svårt att hitta i allt mörker.

När jag var liten var jag mörkrädd (som de flesta barn?). Idag är mörkret en källa till vetskap, platsen för det obekanta - det fördolda - det oförklarliga. I mörkret bakom mina ögonlock är det hisnande stort! Där finns det som speglar universums storhet, lika oändligt och outtömligt. Där finns resans frestelser med rum oupptäckta, utforskade. Min kropp är det tunna skikt som under en begränsad tid utgör skiljevägg mellan det yttre och det inre universum. Som vattenytan där himlen speglar sig mot djupet. Så självklart! Inför naturens storhet fylls jag av ödmjukhet. Det är fantastiskt att få vara detta tidens skal ett ögonblick. Ur denna insikt får jag kraft att öppna ögonen och se ut. Natten blir en vän (för dagen att avslöja?). "Om du ljuger blir tungan svart" sa de vuxna, "svart som i helvetet". Idag tror jag att det i så fall är blicken som förblindas....

Det finns det som inte låter sig definieras, ges klara konturer eller förklaras. Inte ens med pannlampa kan svar skönjas. Det är spännande! I arbetet med dansen ryms alltid ett mått av risktagande när den många gånger skenbara tryggheten lämnas till förmån för ett mer kreativt KAOS. I dansen får kroppen sitt rum, sitt fäste. Eller är det tvärt om? Sjung! Vi borde sjunga lite mer... Om vi lyssnar uppmärksammat ska vi höra rörelsens klanglighet och rytm. Där finns också sången! Ändå tror jag att min dans talar mer än den sjunger.

Jag ser arbetet med dansen som en språklig grundforskning. Det är spännande. Rörelsen äger en språkighet avläsbar också som kulturella koder: gestik, vårt sätt att gå, vårt sätt att förhålla oss till en omvärld. Men - vad är det som gör rörelsen till dans? Det är inte vad man gör, utan varför man gör det man gör. En vilja. Sen ska denna vilja inlemmas i en koreografisk form, ges ett rum, finna förhållandet i tid (rytm) och energi. Arbetet med att komponera utgörs av sådana sökanden efter sammanhang och pågår ständigt. Det gäller att bejaka mörkret som en tillgång, att våga ge dansen ett "jag".

Varför ska allt förklaras, låta sig översättas, sönderplockas - som om det vore enbart ett kamouflage av något annat? VANVETT! Vi gömmer oss lätt bakom alla ord.

Min upplevelse av ord är ofta den av en hinna som täcker världen. Som imman på en fönsterruta, som det som döljer det verkliga och gör livet precis så överkligt att det går att hantera. Det ömtåliga i att vara

människa klär sig i ord genom det vi kallar språk, skrift, litteratur, lagtext - ordningar. Men under allt detta utanpåverk klingar rörelsen - den intuitiva och den koreograferade. Människor lyser med olika lyskraft beroende på sin lyssnarförmåga. Rörelsen låter: viskar - ropar - vrålar. Vi smeker, vi tar, vi slår. Det är förmågan att vara närvarande i allt detta som betyder något. Även för mig har ordet självklart ett värde. Som ordet när vi skriver.... som ordet när vi läser en bok, som ordet när vi omtumlade drabbas av poesins sprängkraft, som ordet jag hör mig själv uttala. Men var finns den språkliga balansen? Toleransen?

Tiden går inte att avgränsa. NU - är det vi känner, det gäller att finna den plats där vi vill vara. Livet består av så många ömtaligheter... Det måste finnas en vilja för att göra livet uthärdligt. Den enda frid som finns att få i detta sökande, är den som återfinns i de ögonblick när vi blir ett med det oändliga. När vi ger upp "kontrollen" och överlåter oss till det pågående. Här har konsten sin plats! Ibland kan jag tänka på kroppen som ett märkligt gömställe för olika minnen och erfarenheter. Jag far omkring där bland rörelser, andetag, puls och letar... Som ett barn kan jag jubla och triumfera över upptäckter! AVSLÖJANDEN! Andra dagar ligger allt i det fördolda - väl gömt (i mörker). Ibland är det så frestande att bara stiga in där i mörkret och bli kvar. Att släppa taget, att ge upp, bli omhändertagen... Tvivel. Varför är det ibland så mörkt?

Vi bygger drömmen om ett liv.

Att arbeta är att ställa sitt jag till förfogande. Att erbjuda sårbarheten, hudlösheten och den nakna kroppen till erfarenheten. Det är en märkligt ömtalig process där den stora faran utgörs av risken att falla. Jag balanserar på en gräns där det på ena sidan vilar en massa vedertagna trygghetsfaktorer (som bekräftade "sanningar", koder, mer eller mindre trendiga mönster) och på den andra bottenlöst mörker. Jag är lika rädd för båda.

För att hålla balansen måste jag uppbåda all min skicklighet: jag tränar min kropp för att erövra den tekniska förmåga som ger mig friheten, jag arbetar med kompositionsmetoder för att kunna urskilja angelägenheter. En svårighet är att avstå. Att avstå från det som kan kännas förföriskt men inte nödvändigt. Att säga nej. En annan består av bristen på livsrum. Då tänker jag på snålhetens förödande kraft när "jante" tar över och missunnsamheten blommar i avundsjuka elakheter. Det senare är en tydlig livsfara i den lilla, många gånger isolerade dansvärlden. Man ska vara stark för att överleva och koncentrera blicken på målet - DANSEN.

Yrkesetik är ett viktigt begrepp. Ödmjukheten inför uppgiften/arbetet förutsätter ett lyssnande. Ett lyssnande inte bara till rörelsen utan också till det omgivande. Det senare inkluderar såväl medarbetare och kollegor som andra medmänniskor i denna tillvaro vi alla delar. Solidaritet är ett okänt begrepp inom vårt konstområde som saknar samarbetsforum och lider konstant brist på organisation. Respekt för varandras arbete, olikheter och kunskaper är nästintill obefintlig. Detta försvagar hela området och drabbar oss alla. Konstnärliga diskussioner eller samtal förs med andra parter.... Yrkesetik kan bygga på ett aktivt motstånd mot allt detta och en vägran att acceptera traditionens förödande snålhet. Ingen utveckling drivs av ja-sägare, varken konstnärligt eller kulturpolitiskt. Motstånd. Tvivel.

I det dagliga arbetet med dansen är allt detta kännbart och mer eller mindre konkret närvarande. Det yrkesetiska förhållningssättet påverkar det dagliga arbetet när omvärldens missunnsamhet tränger in i form av ekonomiska svårigheter, personliga "påhopp", förtal. Motelden måste bestå av arbetet och dess ansikte utåt: föreställningarna. Där möter jag publiken som med sitt deltagande bekräftar dansen. Så får jag det svar som ger kraften att fortsätta och fortsätta och fortsätta... Även om jag varje dag på nytt måste motivera min existens.

Det jag söker är rörelsens språklighet, att avlyssna den och att söka sambanden mellan denna process och omvärldens uppfattning om "språk". Hur använder vi rörelsen? Jag ser mig omkring och överallt är rörelse. Jag tar - prövar - förkastar och inlemmar mina val i ett sammanhang.

Konkret ser processen ut så att jag i min ensamhet söker uträna vad som finns att avlyssna i det pågående, att hitta fram till den avgränsning som är nödvändig för att formulera en idé/vision. Jag improviserar och arbetar med rörelsen tills dess att jag har ett grundmaterial. Med dessa erfarenheter söker jag

samarbetspartners: tonsättare för arbete med musiken, bildkonstnärer för arbete med rummet osv. Tillsammans arbetar vi fram den yttre form som ska bli föreställningens "ram". Vi definierar de rumsliga ramarna och den tid föreställningen ska få. Därefter går vi vidare var och en för sig för att fördjupa temat och "skissa". Denna process rymmer kontinuerliga möten när vi redovisar, prövar, ger och tar. Det är oerhört spännande! Först när denna process är etablerad, möter jag dansarna.

Dansarna är kärnan i verksamheten. Det är de som blir dansens ansikte. Därför är valet av dansare, deras personligheter, tekniska skicklighet, ålder, kön och personliga "bagage" av avgörande betydelse för dansens uttryck. Detta förhållningssätt kräver TID. Dansarna ska vara delaktiga i en lång process där motivationen är avgörande för resultatet. Arbetet är en kamp, inte minst p.g.a. den provokation som många gånger krävs för att våga lämna den skenbara trygghet vi annars söker för att klara det "dagliga". Detta kräver ett stort och ömsesidigt förtroende. Vi väljer varandra. Jag vill att dansarna ska dansa som om det var det sista de gör i livet....

Att arbeta i grupp har blivit mitt sätt att skapa reella förutsättningar för detta arbetssätt, för denna konstnärliga och mänskliga process, att hitta TIDEN.

Dansarna är gruppens kärna och ska ges möjlighet till kontinuerligt arbete, övriga konstnärer knyts till gruppen på projektkontrakt. Producenten håller i den administrativa kontinuiteten och ansvarar för försäljning och marknadsföring. Dessutom genererar den konstnärliga processen arbetstillfällen för: kostymdesigner, sömmerska, fotograf, grafisk designer, filmare, tekniker, ljusdesigner, chaufför, ekonom, översättare m.fl. Vi brukar vara drygt ett tjugotal personer som samarbetar varje spelår. Vi bygger en repertoar som efterfrågas för turnerande verksamhet runt om i Sverige och ute i Europa. Vi ger ett hundratal framföranden av våra olika produktioner varje spelår, vi gör film, vi gör TV - vi ger dansen ett ansikte. Vår publik är ofta en annan än den traditionella dansvärldens, våra arrangörer motiverade anhängare av vår arbetsmetod. Dansarna växer som konstnärer i mötet med skilda publikgrupper och föreställningssammanhang. Vi fördjupar vår kompetens ytterligare i interna seminarier tillsammans med inbjudna konstnärer, politiker eller andra med verksamheter av intresse för oss. Nu vill vi gå vidare i detta arbete genom att också inbjuda gästkoreografer att arbeta med oss. De yttre ramarna för arbetet är en självklar del av en "helhetssyn" på dansen. Vi är ensamma i landet om denna arbetsmetod, om detta arbetssätt. Det hotar och skrämmer i vissa läger, bejakas och inspirerar i andra. Vi arbetar så hårt!

Det flimrar framför mina ögon. I stunder av djup förtvivlan ertappar jag mig själv med att läsa "Gud som haver..." Jag - som är uttalad ateist! Hur ska vi alla finna tröst? Vad är det vi ger publiken?

En kvinna kom fram till mig efter en föreställning och tackade för en stor upplevelse. En stark känsla fyllde henne men också en rädsla över den ångest hon känt under föreställningen. Hon menade att jag som konstnär har ett ansvar för att göra människor lyckliga. Inte att få dem att gråta. Hur skulle det gå till? Hon såg på mig med sina mörka ögon. I det ögonblicket kände jag mig uppäten, utsugen, trött. Jag hade ju dansat. Så skriver vi våra egna sanningar. Var finns alla glada? Jag söker dansen och märker ord. Vad finns det mer att säga?

Vad är då dansens tilltal och vilken plats får den i våra liv?

Jag fick brev från några elever i åk.9 vid Fittjaskolan utanför Stockholm. De skrev till mig efter att ha sett en föreställning som heter HEM. Vi har aldrig träffats personligen, vi har mötts genom dansen. Så här skrev en av dem:

XXXXXXXXXX

Andra ser annat. Den subjektiva upplevelsen har sin plats. Våra egna minnen och erfarenheter är de enda redskap vi har till att förstå det omgivande. I mötet med dansen får vi plats med våra olikheter. Dansen som skuggor av våra aningar och instinktiva handlingar.

Som publik vill jag att dansen ska tillföra mig det ordet inte förmår. Jag vill att dansen ska röra vid mig så att jag också blir berörd. Jag vill spegla mig i upplevelsen av alla dittills oanade möjligheter, hisna och låta mig förflyttas.... resa. Genom åren har jag haft några sådana upplevelser av dans. Fantastiska ögonblick!

Oftare har jag funnit dem i poesi, i musik, i bildkonst. Helt nyligen såg jag f.f.g. en målning av William Anastasis. En stor svart målning. I den gick jag mig förlorad... En annan konstnär som betyder mycket för mig är Jan Håfström. Inför hans måleri behövs inga ord. Så är det också med Tommy Zwedbergs musik, Maurice Ducret's målningar, Ulf Rollofs granar, Zenso Sakamotos bilder.... Platser att beträda! Ögonblick att leva! Så självklar vill jag att också dansen ska vara. Helt enkelt. KRAFT! I Villy Granqvists författarskap fanns en förtröstan på mörkret och det som ryms där. I böcker som: Natten, Mörkret och Glömskan kan jag beträda svindlande färder i allt från dunkla till mörka landskap. Eller hos Eva Runefelts Hejdad tid, där hon frammanar andra dimensioner ur tillsynes vardagliga sammanhang. Eller ibland Gunnar Björlings mellanrum... Där finner orden en obestridlig plats liksom tomheten. Där kan vem som helst dansa. Så finner jag tröst. Och kraft.

Människans kreativitet är förutsättningen för all form av utveckling. Därför måste vi skapa utrymme för den kreativa förmågan. Att anta utmaningen och göra det omöjliga! Om kultur definieras som den form vi ger vårt samhälleliga liv är konsten livsviktig för förståelse oss emellan. Genom våra konstnärliga uttryck kan vi avläsa det kulturella tillståndet. Hur har du det? Vi bygger vår identitet i medvetenhet om en kulturell tillhörighet. Så befinner vi oss alla i rörelse.

Jag tror att om vi ägnade oss mer åt rörelsen som språklig källa, skulle vi förstå varandra bättre. Bli bättre lyssnare.... Inte stänga (läsa) lika många dörrar.

Dansen rymmer ännu oanade möjligheter.

mars/april 1997

Jag är på flykt. På flykt ifrån allt det som bromsar farten och greppar efter min tanke. Jag springer fort i obekant terräng. Hoppas över hägringar och andra skimrande bubblor. Jag är på flykt i mitt eget land och jag har hemlängtan.

Någonting vill meddela sig. För att det ska bli måste alla sinnen skärpas till det yttersta. Sårbarheten blottas genom att hudflänga. Utsattheten hos den nu nakna kroppen ska motsvaras av riskvilligheten i det inre. Tanken vilar. Så tar rörelsen sig fram och vidare. Andetagen djupnar. Svetten tränger igenom. Kroppen rör sig allt häftigare. Blodsmak i munnen. Salt. Varför? Om och om igen... Följa aningen och förvisningen om att detta något ska uppenbaras. Något mer än det omedelbara.

Det finns en tystnad
en tystnad som
avlyssnas i tomma rum
i tidlösa mellanrum
av den frånvarande

Vad händer när kroppen möter det omgivande? Jag tror mig veta och söker en bild. Att ge gestalt, inte bara åt ett inre rum utan också åt ett yttre (för någon annan att möta?). Kanske är det så att livet i sig syftar till att bereda en själ för döden. Kroppen är förgänglig. I så fall är insatsen den att göra sig beredd - för något annat.... Dansen blir ett redskap för synliggörandet av detta något, eller en väg mot en förståelse av det samtida. Kanske kan jag genom arbetet erövra något av allt det jag inte begriper. Jag vill se vad som finns att se.

Jag är bebodd. Min kropp som hemvist åt det ännu obekanta. Hur kan det då kännas så ensamt? Längst in i ensamheten måste man. Längst in bland det man inte vet och inte ser. Det är bara att gå. Nej - springa! Annars hinner vansinnet ifatt! Konsten är mitt vittne. Eller, är det jag som vittnar? Den oundvikliga ensamheten sår sin tystnad i min sorg. Jag gråter, springer i motvind. Det blåser hårt om tystnaden. Jag flåsar, kippar efter luft, vet att den luft jag andas har många delar.

När jag rusat mig trött lutar jag mig tillbaka och låter en stund av livet passera. Ser andra springa förbi. Håller mig i skuggan för att inte bli sedd. Utom räckhåll - här råder stiltje. Jag andas djupt och lugnt. Tårarna har jag druckit upp men jag har fortfarande hemlängtan. Samlar kraft för att attackera det som återstår.... Så söker jag komma undan alla begränsningar. Närma mig drömmens dimension som en manifestation av varats innersta, det irrationellas fäste. Detta sökande tar mig och dansarna ner i vatten, upp i luften, in i den nya videotekniken eller virtuella världar. Tanken flyger lätt, fritt, långt och kroppen vill. Det är det omgivande som sätter upp begränsningarna.

Man upplåter sig. Som dansare, som koreograf, måste man göra sig tillgänglig. Att anta arbetets utmaning utan gardering. Man måste vilja detta. Urkraft. I grunden jävligt primitivt. Det finns en oerhörd kraft i dansen. Energin, vitaliteten, sensualismen.... det direkta tilltalet. När det dagliga kompositionsarbetet erövrar helheten och ögonblicket infinner sig - då flyger jag en stund tillsammans med dem som låtit dansen ta deras "jag" i anspråk. Att förflyttas och för en stund förflyktigas.

Integritet och konstnärlig frihet är en sak - de praktiska livsvillkoren en annan. Vi som arbetar med dansen måste bejaka varandras framgångar för att kunna få omvärldens respekt och stöd för den organisatoriska och ekonomiska utveckling som är nödvändig för att komma vidare. Även om vi inte kan flyga hela tiden borde fler lämna de inklämda hörnens hårdbevakade revir. En danshistorisk kunskap kan hjälpa till när samtidskonsten ska analyseras och värderas. Den konstnärliga processen ingår i ett samhälleligt sammanhang. Vi finns! Vi arbetar med, och bland människor i en kultur vi alla är präglade av. Konsten speglar detta NU i relation till det som var. Mörker, ljus, kyla, värme - hat, i en komplex väv av erfarenheter. Den statliga kulturpolitiken sätter upp sina mål men ansvaret för genomförandet verkar många gånger obefintligt. Okunskap präglar beslutsled som förlitar sig på alltför mycket "tyckande" och detta "tyckande" ger oss livet eller tar det ifrån oss.

Livet är inte fattbart. Saknad skapar en evig hunger inom, tystnad utanför. Själens som boplatz lämnar kroppen vilse kvar. Tung. Jag organiserar mitt yttre rum för att bereda arbetet (sökandet) plats. Tillsammans med dem som smittats av min längtan, eller helt enkelt känt igen den som sin egen, ska jag fortsätta söka dansen.

Vi utforskar danskonsten och dess möjligheter i vår kultur. Vi går först i etablering av nya arbetssätt. Det är mitt konstnärliga formspråk som präglar E.L.D. Nu vill vi erbjuda rum även för andras. Om bara den kulturpolitiska viljan manifesteras i handling och missunnsamhetens grå slöja lämnar blicken hos dem vars "tyckande" blir lag. Kunskap är förutsättning för utveckling liksom vår förmåga att omsätta erfarenhet i handling. Att formulera det onämnbare. Vi lever 90-talet och dansar det!

Danskonst i gränsland

Några tankar om arbete med danskonst bland barn och ungdom.

Vi bygger ett samhälle som förutsätter ett rationellt handlande. Vi upprättar ordningar och regler för vår samvaro. Vi formulerar lagar: juridiska, etiska, moraliska (uttalade eller outtalade)... allt för att upprätthålla dessa ordningar. Så hårt kämpar vi för att erövra kontrollen, makten över våra liv. Det verbala språket är en del av detta. Vi lär oss alfabetet, grammatiken och utvecklar vår förmåga i tal och skrift. Några av oss blir bra på att uttrycka sig, andra blir hela tiden missförstådda och framstår som skrämmande obegripliga. Hela vårt samhälle bygger på denna definition av begriplighet. Ordet värderas högt och legitimerar vårt handlande, definierar rätt och fel. Har du inte ordet i din makt kommer du aldrig att räknas.... och ändå utgör ordet en så liten del av vår kommunikativa resurs. Det är rörelsen som ständigt finns där. Hela vår personlighet, vår känsla och längtan bor i den kropp som ger rörelsen. Det syns vad man tänker.... Det är inte vad du säger, utan vad du gör, som ger dig ett svar.

Rörelsen låter sig inte kontrolleras och inordnas som ordet. Ett rörelsens alfabet är omöjligt då dess variabler är oändliga och avhängig sitt kroppsliga ursprung. En otrolig frihet ryms i denna insikt. Vi är vår rörelse. Det lilla barnet påminner oss ständigt om detta. Rörelsen är det som kommunicerar behoven (hunger, förtvivlan, sorgen och skrattet). Så blir barnet äldre och härmar sig till ordet, till de av oss upprättade ordningarna, söker erövra kontrollen. Inhämtandet av kunskap blir ett lärande av vad som är rätt och fel. Facit är satt av oss. Av oss som är vuxna och vet... Misslyckandet finns där.

Hur hårt vi än kämpar för att upprätthålla de, många gånger av nödvändighet, upprättade ordningarna för vårt samhälles överlevnad, så misslyckas vi! Vi misslyckas för att vi i grunden är irrationella. Ingen av oss klarar att ständigt bete oss och handla rationellt. Att vara människa är större än så. Tänk på drömmen, denna ousinliga källa. Där tar vårt undermedvetna gestalt och visar oss på både det vi anar, söker och det vi inte vill veta. Här finns näringen till den fantasi och kreativitet utan vilken allt avstannar. Ingen ordning utan kaos. Inga skapande människor för samhällets olika intresseområden utan denna källa - som inte på något sätt låter sig kontrolleras! Att inte acceptera facit utan ständigt ifrågasätta och söka de frågeställningar som ska ta oss vidare. Barnet vet mycket om detta men hur värderar vi dess sökande?

Vi måste tillhandahålla rum för det irrationella för att klara alla de krav som ställs på oss. För mig är detta rum konsten. Konsten som musik, bild, litteratur, film, teater eller dans. Här finns plats för dröm och längtan, för egenkännande och ifrågasättande, för byggandet av en identitet och bekräftande av ett jag. Här finns rum för allt det andra. I denna betydelse blir konsten livsviktig! Hur skrämmande - eller härlig - denna plats för det irrationella än kan framstå, är det bara vi som vuxna som kan ge den rum i barnets värld. Bara så kan vårt språkbegrepp, vår kommunikativa resurs utvecklas. Så hålls lusten levande och även olusten ges den plats som kan vända den till något mera hoppfullt. Det är för detta vi ska legitimera konsten som en självklar del av vår egen, såväl som barnets vardag. Konsten har sitt egenvärde och ska inte omformas till pedagogiskt redskap, gruppdynamisk träning eller terapi. Se det som positiva bieffekter! Njut av dess egenart och oändliga möjligheter! Konsten speglar såväl vår historia som vår samtid. Den nyskapande konsten riktar i sina bästa delar även blicken framåt. Vi lever i en tid när det gäller att återuppväcka hoppet. Att åter tända blicken i de många ögon där den slocknat.

I vårt kulturarv har vi en mycket spännande danstradition. Hur får våra barn del av den? Det sociala dansandet (disco, hip hop, tekno, rave o.s.v.) är starkt bland olika ungdomsgrupper, den folkliga dansen stark företrädesvis i vissa invandrargrupper, men dansen som konstform har de flesta barn aldrig mött. Detsamma gäller ofta också de vuxna i barnens värld, detta oavsett om de bor i småstad eller storstad. En kulturell orättvisa! Vi måste avkräva våra politiker rätten till vårt kulturarv med danskonsten som en

självklar del. Om mina teorier om konstens funktion ska kunna förverkligas i praktiken förutsätter det en stark lust till mötet. En vilja att själv se, uppleva och pröva mötet med danskonstens olika formspråk. För mig handlar det ytterst om rätten till vårt språk och en utvecklad språklig identitet. Rörelse utgör ett primärt behov som rymmer en oerhörd kraft och detta kan vi synliggöra i dans.

Vill vi möta barnet i dans, måste vi utgå från barnens egna erfarenheter. Vi måste lyssna. Den egna kroppens rörelser blir redskap för tanke och en ofta outtalad önskan. Barnen provar, förkastar, vinner och inlemmar resultatet i en koreografisk form. Ett första (?) möte med dansen som konstform. Om arbetet med dansen får börja där, utifrån barnets behov att uttrycka sig, vaknar motivationen för träning som en självklar konsekvens. Hur får jag kroppen att röra sig som jag vill, att följa min vision mot ett förverkligande? Träningen blir lustfylld eftersom den relaterar till ett mål jag själv valt. På vägen erövrar vi musiken, rytmen, koordinationen, den gruppdynamiska träningen, den fysiska styrkan, den intellektuella bearbetningen, en utvecklad jaguppfattning, den språkliga förståelsen..... Ett äventyr! Det är en oerhört spännande process! Om bara vi visar att vi som vuxna vill lyssna till barnens erfarenheter kommer de också att vilja ta del av våra.

Sedan mitten av 70-talet har jag, vid sidan av mitt scenkonstnärliga arbete, hållit kontakten med barn i företrädesvis högstadielådrarna. De senaste åtta åren har det skett genom de s.k. skolprojekt som E.L.D. drivit. Mycket kortfattat går det ut på att vi arbetar tillsammans med en klass under en intensiv dansvecka. Alla elever deltar i en arbetsprocess där vi utifrån barnets egen rörelse söker väcka en tilltro till dess kommunikativa förmåga - att se sin egen rörelse som en språklig handling. Vi erövrar rörelsen och formar den till ett tilltal i dans. Ett tilltal som bottenar i barnets egen nödvändighet. Vi vill därigenom ge barnen en relation till den samtida konsten, dess möjligheter och funktion i vårt kulturarv och aktivera även det vardagliga på ett nytt och spännande sätt.

Innan vi möter barnen träffar vi skolans kollegium i ett seminarium om danskonst. Vi berättar om dansen som konstform, om vår arbetsmetodik - våra motiv och avsikter med projektet. Vi öppnar ett samtal om kollegiets förväntningar på vårt arbete och deras funderingar inför den föreställning som ska avsluta veckan. Detta är vår chans att få förtroende för den process som ska inledas, ett förtroende som är helt avgörande för såväl resultatet och uppföljningen av projektet.

När vi sedan träffar barnen är det deras associationer till ordet dans som får vägleda oss i det första mötet. Vilka är deras referenser? Deras förväntningar? Deras fördomar? Killar som är rädda för "bögar", flickor som är rädda för att inte "duga"..... De som tror att det ska bli "pest", de som tror att det ska bli jättekul..... Alla har sina tankar om dansens värld. Under dessa första minuter av presentation och associationer, iakttar jag och dansarna barnens rörelsevokabulär och gestik. På så sätt tolkar vi stämningar, söker ledarter och de särskilt utsatta. Vi tränar/värmer upp och bekantar oss med det "fysiska läget" i klassen, utmanar killarna lite extra och uppmuntrar flickorna att ta plats. Alla är med och vi arbetar tillsammans.

Så snart vi kommit igång ber jag om en rörelse. Det kan vara allt ifrån "nej'ets" skak på huvudet till karatespark eller en suck. Så tar vi en till och fogar till den första, så ännu en osv. tills dess att vi har en hel sekvens av slumpmässigt valda rörelser där ingen är bättre eller sämre än någon annan. Vi arbetar med denna kombination av fullt igenkännbara rörelser, ger dem en rytm, ett tempo och provar dem med full kraft. Och - plötsligt är den dansande känslan där! Vi skrattar åt gemensamma upptäckter och svettas över nya försök. När vi sedan provar rörelserna i nya grupper, som solon, duetter, på olika platser i rummet, vansinnigt snabbt, i ultrapid, med musik, utan.... så ser var och en av oss de uttryck som växer fram. Uttryck vi tolkar utifrån våra olika personligheter och bagage av erfarenheter. Härifrån kommer vi snabbt vidare och kan börja arbeta med olika teman, med det som känns aktuellt och viktigt att spegla. Det är deras vilja som ska finna en form. Jag finns med som guide och den som kan ge vissa ledtrådar till lösningen av fysiska mysterier. "-jag vill kasta mig genom luften och landa på honom utan att han märker det. Hur gör man?" Det traditionella berättandet är långt borta, förklaringar frågas inte efter. Vi arbetar på

intuition och känsla, lyssnar till rörelsens egen ton och litat till kroppens val. Först efter flera dagar börjar vi prata om vad och varför. Då talar barnen om sina erfarenheter, jag och dansarna talar om våra.

Vi avslutar veckan med en föreställning, ur E.L.D:s repertoar, för hela skolan. En föreställning som oftast också ger barnen ett första möte med den samtida musikkonsten. Vid dessa tillfällen brukar barnen pröva resultatet av veckans arbete i mötet med publiken. Det som vuxit fram under svettiga timmar ska iscensättas under ett par minuter. Livsviktigt! Att se ögonen glöda, all vilja parad med oro och nervositet. Vad ska hända? Det är fantastiskt att få vara med om detta! Genom dansen erbjuder vi barnet rum för det ogripbara. Rum för längtan och förväntan, för missmod, aggressivitet eller glädje. Rum för det som inte låter sig inordnas.

Det är vi vuxna som definierar barnets värld. Vi formar såväl deras värderingar som deras världssyn. I vår strävan efter rationalitet och kontroll begränsar vi deras livsrum. Ordet dominerar all erkänd kommunikation. Vi säger: Svara! Förklara! Begrip! Ändå vet vi att ordet utgör en mycket liten del av vår kommunikativa resurs. Hur kan vi då värna en utvecklad definition av språk? Hur kan vi väcka tillit till även den icke verbala kommunikationen? Vi måste våga möta barnets egen röst. Att inleda dialogen genom t.ex. en kreativ process som den i dans, kan ge även oss själva kunskap, ny energi och en väldig massa lust. Och vi måste dela erfarenheten med barnen också som publik! Vad ser jag? Varför? Vad är att förstå dans?

Att förstå kan vara att uppleva, att bli berörd, kanske påmind om något för länge sedan bortglömt... frågor vaknar utan att vi därför nödvändigtvis måste finna alla svar.

Att skolprojektet är en bra arbetsmodell det vet både vi och skolan. Men hur kommer vi som konstnärer vidare i utvecklandet av danskonst för barn och ungdom? Hur kan vi befästa konstbegreppet som frizon inom skolans verksamhet? Utifrån dessa frågeställningar startade vi i E.L.D. 1996 ett treårigt forsknings- och konstnärligt utvecklingsarbete vid Fittjaskolan i Botkyrka kommun, söder om Stockholm.

På Fittjaskolans högstadium har vi sedan 1990 genomfört ett eller flera skolprojekt varje år. Under dessa år har både skolan och det omgivande samhället genomgått stora förändringar. Det mänskliga klimatet har hårdnat, skolans resurser beskurits hårt och segregationen befästs. Idag finns nästan inga svenska barn kvar i Fittja. Vi i E.L.D. ska under tre år följa en klass genom högstadiet i återkommande möten kring dans, musik och konstbegreppet i stort. Vi satte upp en målsättning sammanfattad i några frågeställningar:

- Vari består danskonstens möjligheter i relation till barnets egen nödvändighet?
- Hur ser rörelsens språklighet ut?
- Vilka är danskonstens möjligheter inom grundskolan?

Skolan sökte pengar och finansierade projektet via bidrag från Stockholms Läns Landsting och Stiftelsen Framtidens Kultur. Skolan valde klass 7A som mottagare av projektet. Klassen består av 15 barn: kurder, turkar, syrier och sydamerikaner. Flera av de kurdiska barnen kommer från Kuluområdet i Turkiet och har en mycket låg nivå på både sin svenska och sitt modersmål vilket i delvis gör dem "språklösa". Dessa barn lever också i en kultur som inte alls är lika skriftspråklig som vår. Gemensamt för klassen är också en mycket dålig skolunderbyggnad. Eleverna kommer från olika mellanstadieskolor och räknas generellt som "svaga". Flera har stora sociala problem och vissa är även kriminellt belastade. Detta är hårt utsatta barn i ett mycket snällt samhällsklimat.

Några reflektioner efter första årets arbete, augusti 1996 - maj 1997:

För oss var det svårt att inte ens en enkel "vardagssvenska" kunde följas av alla. Vi kunde inte prata med varandra och räkna med att vi gjort oss begripliga. Vi upplevde klassen som vilsen, orolig, destruktiv... Klassens lärare hade kunskap och ett engagemang i barnen vilket var ett starkt stöd. I arbetet med dansen framträder våra kulturella olikheter, könsrollstänkande m.m. Första terminen arbetade vi med dans (träning, improvisation, komposition). Alla barn fick också träffa tonsättare, arbeta i musikstudio, pröva

Ljusdesign, möta musiker, se dansvideo, göra studiobesök hos E.L.D. m.m. Terminen avslutades med föreställning för hela högstadiet, sedan vi byggt scen i sporthallen. Barnen redovisade två korta danskompositioner och E.L.D. gav föreställningen OM... det andra, med medverkan av Stockholms Saxofonkvartett.

Vårterminen ägnades helt och hållet åt videoproduktion. Med höstterminens erfarenheter i bagaget gick vi vidare. Barnen skrev manusunderlag, arbetade fram koreografi/regi, filmade och gjorde musik. Alla texter och annat underlagsmaterial finns bevarat. Arbetet redovisas i videon: En sjuas tankar bland levande människor och döda ting, 15 min.

Hela året förde jag, barnen och lärarna dagbok över arbetet, vi fotograferade och videodokumenterade det. Regelbundna samtal fördes med klassens tre lärare som också deltog. Deras engagemang var helt avgörande för projektets genomförande i denna första fas, liksom engagemanget hos skolans ledning. Projektet tog emot studiebesök av elever från Danshögskolan, Stiftelsen Framtidens Kultur, Pryoelever från Viksjöfors, samt Stockholms Läns Landstings kulturborgarråd. Jag har presenterat projektet och dess bakomliggande motiv och avsikter i seminarier arrangerade av bl.a. Musikhögskolan i Göteborg, Barnkulturcentrum i Eskilstuna, Danshögskolan i Stockholm, Barnbiennalen i Halmstad, Sv. Rikskonserter, Internationella Barnteaterfestivalen i Veile i Danmark m.fl. platser. Videon är dessutom visad vid ITI:s världskongress i Seoul och vid Solna ungdomsfilmfestival där den erhållit ett flertal priser, bl.a. som bästa film.

Arbetet var mycket krävande och svårt, både konstnärligt och pedagogiskt. Svårigheterna var många inte minst p.g.a. elevernas sociala situation, obefintliga självkänsla och totala oförmåga till kollektivt arbete. Barnen representerar en kultur väsenskiild från vår svenska och manifesterar i sin vardag en vilshenhet, oro och aggressivitet över det utanförskap vi placerat dem i. De saknar i stort framtidstro. Hopplösheten strömmade emot oss och tog sig ständigt uttryck i destruktiva handlingar. Dagligen funderade vi över: vad kan vi egentligen erbjuda dem? Genom konsten en själens frizon, en stunds paus, en spegel....? Idag har arbetet betydligt mer positiva "förtecken" och utvecklingen är tydlig. Detta visar sig i rörelsevokabulär, i de alltmer utvecklade kompositioner barnen arbetar fram. Det visar sig i deras sätt att iakttä och värdera sin omvärld. Det visar sig i en alltmer uttalad språklig ambition. Nyfikenheten vaknar och förhoppningar om något mer...

Ur vårt perspektiv är det inte tillräckligt att få danskonsten prövad i föreställningar - hela arbetsprocessen måste upp på en nivå där också det dagliga innebär en utmaning som kan leda till rörelsestudier, nya frågeställningar och fördjupade konstnärliga insikter. Hur kommer vi dit? Hur kan vi bidra också till en nödvändig statushöjning i utvecklandet av danskonst för barn och ungdom? Utvecklandet av nya föreställningsformer? Arbetsformer som kan ge även andra konstnärer lust till möten med barn som målgrupp och visa på att dessa möten kan äga rum utan konstnärliga kompromisser? Arbetet är nu inne på andra året och vi lär oss hela tiden något nytt.

Under 1998 ska vi utifrån dessa erfarenheter också gå in i ett nytt projekt tillsammans med Musik i Hallands musiker och tonsättaren Marie Samuelsson. Tillsammans med en högstadielklass i Kungsbacka ska vi arbeta fram en ny föreställning: Det brinnande, där barnen tillsammans med professionella ska medverka på scen. Föreställningen ska sedan ges på skolor och offentligt under turné i Halland. Förhoppningsvis ska vi här få erfarenheter som också kan ge andra konstnärer, lärare och övriga vuxna i barnens värld mod att starta egna projekt. Det är genom arbete vi lär oss.

Genom att träna blicken för de vardagliga rörelsernas och gesternas uttryck och känsla, utvecklar vi vår språkliga medvetenhet så att vi helt enkelt blir bättre lyssnare. Då kan vi respektera det som sägs även utan ord. Att arbeta med danskonst är att ständigt söka sig vidare i dessa språkets utmarker. Att erövra rörelsen och inlemma den i en koreografisk form, ge den ett nytt sammanhang och mening. Att söka dansens egenart. Vi kan dela detta med barnen.

Det är naket, arbetet med dansen. Man lämnar kända koder och de avgränsningar som skapar trygghet. Det område som beträds kräver stor uppmärksamhet av både utövaren och mottagaren. Alla sinnen tas i anspråk. Även som en i publikens kollektiva massa sitter man ensam med sin upplevelse, kanske är det just i detta mycket av det underbara med dansen finns. Det är i mötet dansen äger rum, det är min subjektiva upplevelse som ger den en mening - och så är vi tillbaka hos det lilla barnet igen. Det som så självklart bejakar sin egen upplevelse som en sanning. Här finns så mycket att lära!

MÖTET

Att arbeta:

Vi slåss - det känns så. Vi slåss ständigt för vår rätt att existera, aldrig någonsin är arbetet en självklarhet. Vi slåss för danskonstens plats i vårt kulturarv och vi slåss för människors rätt att få ta del av denna.

Vi får stryk - då och då. Vi får stryk av okunniga människors ovilja. Fördomar kring vårt arbete "knockar". Vi tröstas och får ny kraft av det gensvar vårt arbete väcker, av den hunger och lust till mera som lyser ur ögonen hos dem vi möter. Denna förväntan ställer stora krav och vi arbetar hårt på att möta den. Men innerst inne är det rörelsen... att få vara i den. Den oerhörda kraften som finns i ögonblicket, att göra nuet närvarande också i relationer människor emellan. Dansen gör detta möjligt.

För vem dansar dansaren?

Danskonsten är förankrad i ett NU med ursprung i det förflutna. Vårt kulturarv rymmer en lång och spännande historia som format en svensk danstradition bestående av många olika stilar och förhållningssätt. Den nutida danskonsten är en. Där finns jag

Som dansare har jag dansat för pensionärer och barn i Fredhällsparken, för ambassadörer och diplomater i London, för off-off Broadway-publiken i New York, för blivande fordonsmekaniker i Vilhelmina, för knuttarna på Sveavägen i Stockholm, museibesökare i Malmö, för barnen på Farsta torg, för konststudier i Örebro, för skinheads i Köpenhamn, för Operans publik, för invandrare på Kulturhuset, för festivalpubliken i Paris, för pundare på Plattan, för simkunniga i badhus och för läskunniga på bibliotek osv... Danspubliken är det mest heterogena jag vet, men den framställs ofta som en homogen massa.

Om jag (du) går ut på gatan och frågar folk om dans, formuleras lätt spännande samtal om folkdans, sällskapsdans, disco, kanske balett. Om jag frågar om han/hon brukar gå på dansföreställning, blir svaret ofta negativt - "Nej sånt där begriper jag mig inte på.". Om jag frågar vad han/hon har sett bli svaret lika ofta - "Inget alls." Hur präglas då denna tvärsäkra attityd om att danskonst är obegriplig? Jag har funderat mycket på det eftersom vi när vi väl kommer till ett möte med publiken oftast får motsatt reaktion.

Mycket beror på otillgängligheten. Folk kan inte välja dansföreställningen om den inte finns tillgänglig för valet. Alla ser på TV och matas med ett dominerande utbud av den mest traditionella dramaturgin, som fostrar likformighet och rädsla för det avvikande. Riksteaterns och regionteatrarnas många gånger fega utbud som dominerar landets scener i en förfelad ambition att "ge folk vad folk vill ha". Kanske är det det som är den farligaste hämskon. Om vi ska ge folk vad folk förväntas begripa, vad som kan bekräfta fördomar och schabloner, så begår vi det brutalaste brott. Vi omyndigförklarar och nedvärderar människans förmåga. Utgångspunkten måste vara en annan. Vi ska ge publiken det bästa vi har. Vi ska ge dem full insikt i det pågående genom det forskningsarbete alla seriösa konstnärer bedriver. Vi ska ge dem del av det nyskapande och det banbrytande, såväl som av traditionen. Då först kan konsten bli en del av nödvändigheten. Publiken är intelligent!

En annan orsak till fördomarna kring danskonsten är baletttraditionens förfrämligande, men också dansarens, den nutida dansarens och koreografens anonyma tillvaro. Vem vet vad en koreograf arbetar med? Vem vet hur en dansares vardag ser ut? Staten kostar på oss en oerhört kvalificerad och dyrbar utbildning, men vår arbetsmarknad får vi skapa själva.

Varför?

Dansaren fostras till tystnad i en konservativ tradition där politisk medvetenhet är obefintlig och kultursynen saknar analys. Dansaren sliter hårt i många år, i hård konkurrens, för att tillägna sig kunskap om teknik, stil och på vägen också om sig själv. Det är koreografens ansvar att arbeta för motivationen, att nå fram till nödvändigheten i det dansaren har att uttala. Först då blir mötet med publiken giltigt. Genren spelar ingen roll (nutida dans, balett eller annat). Det är avsikten som räknas.

Som koreograf kan jag ge formen/innehållet, men betydelsen - det talande är dansarens röst. Dansaren är dansen. Därför är dansarens kapacitet, personlighet och vilja förutsättningen för att någonting ska uppstå.

Den skapande konstnären måste våga vidröra det onämnbara, balansera vid avgrunden, förskjuta väggar och barriärer. Den ibland sköra tråd som skiljer denne från vansinnet, är tillgången till språket. Förmågan att kanalisera och formulera desperationen - glädjen - sorgen - monotonin eller vad det nu är... Jag tror att det är när dansen vidrör dessa ömtaligheter när vi fram till en angelägenhetsgrad, där vi kan försvara handlingen. Det allmänmänniska.

Hur?

Dansen är exklusiv enbart i betydelsen av att den är geografiskt otillgänglig, endast tillgänglig för ett fåtal, för en liten del av folket. Dansen som konstform, som upplevelse har ingenting med exklusivitet att göra. Det finns en konstnärligt stark danstradition i det här landet som utgör grogrund för många bra dansares och koreografers arbete, även influerad av andra kulturers dans. All dans är inte angelägen. Dans kan också vara bekräftande av våra värsta fördomar, konserverande och precis så förfrämmande som många påstår den vara. Men detta är ingen anledning att fördöma konstarten som sådan. Det finns mycket dålig teater, men ingen dömer ut hela konstarten för det.

Den nutida dansen är långt borta från den estetiserande underhållningsformen, där publiken tryggt kan luta sig tillbaka för att låta en stund av livet passera. Dansen ställer krav på publikens medverkan som aktiva lyssnare.

Publikens önskan att "förstå" är ofta liktydigt med önskan att översätta en upplevelse i verbal, litterär handling. Detta är ofta helt ointressant i förhållande till dansen (likafullt är det fantastiskt att få ta emot tolkningar av djupt berörda människor). Känslan av delaktighet är desto viktigare - upplevelse, reaktioner, intryck att leva med. Publiken är en viktig del av föreställningen och ger den en mening i subjektiv upplevelse. Dansen handlar om vårt språk. Ömtaligheten i detta måste värdas. Dansen bejakar det djupast mänskliga och handlar om rätten till vår särart som kännande människor. Det handlar om vår totala förmåga till kommunikation, långt bortom ordet. I denna betydelse är dansen en politisk handling.

Som publik ger jag betydelsen genom egna erfarenheter och aningar. Dansen väcker vad som **är**, vad som för länge sedan tystnat eller kanske vilar. Upplevelse att leva med. Det är mina erfarenheter som gör att jag också kan se andras.

Att se...

För flera år sedan besökte jag en utställningslokal, där en konstnär visade sina verk. En vägg bestod av små tegelröda kvadratiska "plattor" i sträng symmetri, placerade i en lång rad. Som enskilda objekt intresserade dessa inte mig. Jag lämnade rummet för ett annat. När jag några timmar senare gick därifrån, ut i staden på väg till T-banan, blev jag helt överrumplad av alla tegelröda kvadrater som plötsligt uppenbarade sig. Alla balkonger! Husfasaderna utefter gatan var klädda med balkonger. Jag började se mig omkring. Utställningen hade aktiverat mitt seende på samma sätt som jag önskar att dansen ska aktivera lyssnandet till rörelsen och göra oss uppmärksamma på det fysiska tilltalet.

Vem är du?

Behovet av dans kommer ur hungern, sökandet efter identitet. Att få identifiera "jaget". Jag är mitt liv relaterat till allt som omger detta. Personlig identitet, kulturell-språklig identitet. En förutsättning för demokratin. Därför ska vi ge våra barn tillgång till det bästa vi har av danskonst, därför ska vi ge alla

människor möjlighet att också välja dans. Det finns en hunger efter dans. Jag vet - för jag utsätts för den. Den finns en väntan, en förväntan inför detta "något" för vilket vi måste ta ansvar och möta publiken med respekt.

Den nutida danskonsten utvecklas utanför våra institutioner. Det är i det utsatta läget de enskilda konstnärerna slåss för sin rätt att forska i språkets utmarker. I teaterhistoriskt perspektiv kan vi se hur idéer såväl som konstnärer så småningom knyts till de institutioner som värnar om sin egen utveckling och fortlevnad. Frukbara möten och spännande kollisioner som ständigt ger nya och överraskande resultat - men det är utanför institutionerna som marken bryts!

Och sedan?

Det finns i Sverige en stor kunskapspotential hos många begåvade dansare och koreografer. Dessa konstnärskap borde tas tillvara på ett mer konstruktivt sätt än vad som görs idag. Erfarenhet, kunnande och kompetens måste tas tillvara. Detta är inte enbart en arbetsmarknadsfråga utan också en konstnärlig fråga. Kontinuitet behövs för konstnärlig utveckling. Vi måste skapa värddiga arbetsförhållanden och utvecklingsmöjligheter.

Att enbart institutionalisera är ingen lösning. Institutionen är organisationsmässigt begriplig och kontrollerbar på ett helt annat sätt än den utominstitutionella verksamheten. Vad vi behöver är polariseringen! Som fri grupp arbetar vi i en flexibel arbetsform, där den konstnärliga processen är målet för samtliga inblandade. Processen förändras, utvecklas - ibland mycket snabbt - och den lilla enheten med den. Beslut fattas enkelt och demokratiskt i syfte att tillvarata allas fulla kapacitet med en så liten administration och byråkrati som möjligt. Det är i denna flexibilitet konstnärskapet utvecklas.

Det behövs en politisk vilja. Det behövs kunskap om danskonstens livsbetingelser. Vi behöver olika livsrum för vårt arbetes utveckling. Institutionerna skapar sitt. I den s k fria sektorn försöker vi skapa vårt. Men vad händer om den politiska oviljan manifesteras i fortsatt okunskap?

Om den utominstitutionella verksamheten helt förpassas till projekt förlorar vi unik kunskap och kompetens hos dem som varit med och möjliggjort dansens utveckling under flera decennier. De unga begåvningar som nu accepterar projektarbeten och arbetslöshet blir också äldre. Konsten utvecklas i arbete. Någonstans måste beredas rum för de kontinuerliga processer som på sikt också ska berika och förnya institutionsensemblernas verksamhet. Utbilda politiker och byråkrater med kulturansvar! Använd oss! Använd vår kunskap om publikarbete och nytänkande kring arbeten med barn och ungdomar. Använd oss!

Förändra bidragssystemen till att också omfatta anslagsgivning för kontinuerlig verksamhet. Ge dem av oss, som har välmeriterad och dokumenterad verksamhet på årsbasis, fleråriga verksamhetsanslag. Se oss och låt oss synliggöra svensk danskonst också ute i världen! Höga krav ska ställas på oss, men vi måste också få ställa krav på ekonomisk överlevnad. På så sätt kan vi fortsätta mötas i det gränsland där dansen är stark.

Publicerad: Park. - Ett idéprojekt om innerstadsparkernas framtida betydelse, användning och utformning, 1994

PARK

Genom konsten får jag min egen existens bekräftad. Jag ställs inför en upplevelse som avslöjar det mesta av min personlighet, min identitet. Inga andra redskap finns för att tolka det omgivande, än mina egna minnen och erfarenheter. Kanske intuition? Det undermedvetna är min dolda kammare vars dörrar låses av förnuft och öppnas i ögonblick av dårskap (klarsyn?). Mina reaktioner inför det pågående blir den spegel som ger mig den kunskap jag behöver för att gå vidare.

Vart är jag på väg?

Ett samhälles tillstånd speglas i den samtida konsten. Konsten som en intensifiering av NU. Konstnären som forskare i tid och rum. Att dansa. Dansen existerar i det ögonblick den framförs. Rörelsens klanglighet, dess rytm och energi tar rummet i anspråk. Se - lyssna - använd din historia, så kommer liv och död nära, helt nära. För mig är dansen så nära livets mening jag kan komma. Vem angår då denna min nödvändighet? Det måste provas!

Danskonsten är en del av vårt gemensamma kulturarv. Vi ska därför göra den tillgänglig för valet - skapa rum för möten. I dansens rum är allt möjligt! Dansen kan ses som skuggor av våra aningar och instinktiva handlingar. Där ryms den magi (och klarsyn!) som återskapas ur våra drömmar. Men det finns en dimension som är svår att fånga där och det är förankringen i tid. Jag har försökt genom att arbeta med dansare i olika åldrar men också genom att ta in det organiska: vinden, vattnet, jorden, gräset...

Så en dag, för tio år sedan, steg jag in i en park och dansen fick en ny laddning. Det blåste hårt den dagen och dansarna fick kämpa med vind och med markens blöta ojämna villkor. Där fick plötsligt det koreografiska språket en ny giltighet inför publikens häpna hänförelse och min nyfikenhet var väckt. Vad kan det yttre rummet egentligen tillföra en oförutsägbar dialog? Det måste provas!

Dansen tog gestalt i snö, i vatten, på grus, gräs och betong, uppe i träd och med näsan i jordens mylla. Och publiken fanns där: barn och gamla, uteliggare, pundare och söndagsflanörer. Även den trogna teaterpubliken kom ut till ett helt nytt betraktelsesätt. Stadens puls låg ofta kvar även i förmultnande lövhögars dansmatta. Lukten av förmultning mot dansarens kraft i nattens mörker, det kvällskalla vattnet mot en ångande het kropp i gatlyktors sken, den stekande solens bländande ljus över de långsamt cirklande paren.

De senaste tio åren har jag, tillsammans med dansarna, mött publiken i de mest skilda utomhusmiljöer över hela landet. Men det finns en park som för mig har betytt mer än andra, en park med vilken vi skaffat oss "stadigt sällskap". Den skrämmer mig, utmanar mig och kan fullkomligt blända mig med sin skönhet. Det är en vanskött, missbrukad park och jag älskar den!

Dansföreställningens koncentrerade tid är beroende av yttre avgränsningar. De gränsdragningar som ger publiken viss trygghet och fokuserar dansarnas agerande. Observatorielundens vattendamm i Stockholm är ett av de bästa scenrum jag vet. Efter att ha arbetat i olika vattendrag och dammar under några år kom vi dit 1988. Stockholms kommun gav oss stöd för ett projekt som resulterade i VOLT, en föreställning som utgjorde starten på ett hittills sexårigt förhållande med föreställningar, från 6 juni och två veckor framåt, varje år.

Parken har en otrolig arkitektur men låg då (1988) i djup vanvård. Inför varje repetition och föreställning vadade vi omkring i det skitiga bruna vattnet och rensade. Vi plockade 4-5 bärkassar med skräp ur vattnet

varje dag. Mestadels engångsmaterial från McDonald's men också: flaskor, kanyler, kondomer, glasbitar, dammsugare (!), ensamma skor, burkar, tidningar, väskor, plånböcker, fimpar m.m. Vi gick omkring i gummistövlar eftersom siktdjupet var noll. "A-lagarna" höll oss sällskap och blev i vissa fall våra trogna men stökiga fans. Vi blev vittnen till misshandel, till medvetlös sömn efter rödspritsbruk, vi blev bekanta med pensionärer som använde parken som vardagsrum och med barn som lekte bland parkens möjliga fynd. Vi blev bekanta med knuttarnas fantastiska bullrande bågar och med unga kvinnor i sololja. Alla följde nyfiket våra förehavanden i parken.

Redan detta första år gav vi föreställningar vid olika tider på dygnet, dels för att aktivt kunna arbeta med ljuset (tiden), dels för att försöka locka till oss alla dessa olika publikgrupper. Mötet måste prövas. Söndagseftermiddagar kom barnfamiljer, picknickfolk och pensionärer, tidiga vardagskvällar folk på väg hem och i viss mån den "vanliga" föreställningspubliken och lördagsnätternas midnattsföreställningar lockade alla nattfirare och andra äventyrslystna. Jag minns en natt när muren ut mot Sveavägen var svart av skinnklädda knuttar i silhuett mot natthimlen.

Vi har genom åren fått fantastiska reaktioner från vår mångfacetterade publik. Fantastiska möten, samtal och också brev som vittnar om behovet av upplevelser i vardagen och det där irrationella som är att vara, att vara människa. Gamla som berättar om religiösa tolkningar, barn som jublar över att vuxna gör "så där" i vattnet, ungdomar som speglar sig i våra handlingar och andra... I parkens rum kan man tillåta sig att reagera. Som koreograf har jag vunnit nya erfarenheter genom dansens konfrontation med det organiska: trädens rörelser, parkens fåglar, vinden - allt detta som oförutsägbart påverkar föreställningen men kanske framförallt i mötet med publiken.

Med åren har vårt samarbete med såväl gatukontoret som fritids- och parkförvaltning blivit allt bättre. Parken städas regelbundet och vattnet byts då och då. De tillfällen vi haft problem med t.ex. pundare har Norrmalmspolisen ställt upp och vi har fått praktisk hjälp av olika slag från framförallt Handelshögskolan men också från kiosken och McDonald's - alla parkens grannar.

Massmedia: tidningar, radio och TV har följt vårt arbete i "Obsan", inte minst när vi nu i somras deklarerade att vi inte kan fortsätta vårt arbete i parken eftersom vi inte har någon "köpare" av föreställningarna och Stockholms kommun inte vill betala. Som final, sista natten i dammen, ville vi "bjuda på stort" och vi satte upp BRUNNEN. Två stora rostbruna pelargångar av scenografen Bengt Larsson monterades i dammen, med teltrar och motorer som gjorde det möjligt för dansarna att flyga genom natten. Vattenledningar installerades och dränkte stundvis koreografen i regn. Vår ljusdesigner Mats Andreasson ljussatte nattens magi och originalmusik av Bo Rydberg tog upp konkurrensen om nattens ljudrum. Det blev en oförglömlig natt som publiken laddade med sin förväntan. Vid midnatt var vi 3.000 personer, alla med olika drömmar och erfarenhetsbagage. De kom och vi gav dem allt vi förmådde.

Vart ska vi nu ta vägen?

Den skapande konstnären måste våga vidröra det nämnbara, balansera vid avgrunden, förskjuta väggar och barriärer. Den ibland sköra tråden som skiljer denne från vansinnet är tillgången till språket. Förmågan att kanalisera, formulera: desperationen - glädjen - monotonin - ångesten eller vad det nu är...

Jag tror att det är när dansen vidrör dessa ömtaligheter vi når fram till en angelägenhetsgrad där vi kan försvara handlingen. Det allmänmänniska. Då väcker dansen vad som ÄR, vad som för länge sedan tystnat eller kanske det vilande, upplevelse att leva med. Som att komma hem.

Många visioner finns om hur parken skulle kunna vara, hur parken skulle kunna bli den oas den var tänkt som. Hur den skulle kunna göras tillgänglig. Jag vill fortsätta göra dans för människorna där, men då krävs en politisk vilja för tillskapande av ekonomiska förutsättningar. Hur gärna vi än vill arbeta, så kan vi inte göra det gratis. Det kostar på...

Parken skulle kunna ge rum för konsten, för det meditativa behovet av ensamhet - en vila i naturens cykliska lopp, och för behovet av offentligt "sällskapsrum". En plats där jag tryggt kan lita på att allt kan hända. Det måste prövas!

Koreograf Efva Lilja

Efva Lilja har profilerat sig som en av Sveriges mest spännande koreografer med en mycket uppmärksam och särpräglad repertoar. Efter ett antal år som dansare debuterade hon som koreograf 1982 och 1985 bildades Efva Lilja Dansproduktion - E.L.D. I samarbeten med andra konstnärer har hon sedan dess skapat gränsöverskridande verk som omskrivits som mycket vackra, poetiska, erotiska, nordiska, kontroversiella och många gånger banbrytande inom svensk danskonst. "Hon plogar en egen fåra i den svenska dansmarken" skrev t.ex danskritikern Bodil Person i Dagens Nyheter. Hennes verk framförs på stora gästspelsscener i Sverige och utomlands, i intima lokaler, TV, video, skolor, konstfora – i träd, jord, vatten och snö...

Efva Lilja har tillsammans med sina medarbetare etablerat ett för svensk danskonst helt nytt arbetssätt och som koreograf och konstnärlig ledare driver hon detta turnérande repertoarkompani med kontinuerlig verksamhet året om, från 1998 som E.L.D. Mälardalens dansensemble. Hennes verk har framförts i bl.a. Sverige, Norge, Danmark, Finland Lettland, Litauen, Tyskland, Polen, f.d. Jugoslavien, Ukraina, Frankrike, Indien, Ryssland. Genom åren har hon mottagit en rad stipendier och utmärkelser för sin danskonst.

Sin utbildning fick Efva Lilja vid Balettakademien och Danshögskolan i Stockholm. Hon vidareutbildade sig därefter i England (Royal Academy), Frankrike (Miriam Berns) och USA. Där studerade hon bl.a. ett år vid Merce Cunningham dance foundation i New York, men tog också kompositionsklasser för Robert Dunn och composition workshops vid Columbia university med bl.a Meredith Monk.

Som frilansdansare var hon engagerad av flera koreografer i Sverige och New York och turnerade bl.a med Svenska Rikskonserter. Under fem år var hon engagerad av koreografen Margaretha Åsberg och Pyramiderna. Dessutom har Efva Lilja medverkat i flera filmer, bl.a Amorosa i regi av Mai Zetterling, Dansen i regi av Jan Troell och Kvinnorna på taket i regi av Carl Gustav Nykvist. Hon har också själv regisserat, bl.a Huset av och med Allan Edwall och hon har som koreograf samarbetat med den ryske regissören Anatoli Vasiliev i Moskva.

Tillsammans med sina medarbetare i E.L.D. Mälardalens dansensemble driver hon forsknings- och konstnärliga utvecklingsprojekt, främst inriktade på utvecklingen av danskonst för barn och ungdomar. Hon har också ett starkt kulturpolitiskt engagemang för danskonstområdet och har under många år varit verksam i bl.a Svensk Danskommitté och Fylkingen. Hon var med och startade FSK (Föreningen Svenska Koreografer) 1986 och var dess första ordförande. Hon satt på regeringens mandat i Danshögskolans styrelse 1994 - 1997 och var sakkunnig i dansfrågor på kulturdepartementet under år 1995.

Ytterligare biografisk information finns att hämta i Nationalencyklopedien, Vem är det, m.fl uppslagsverk, i Dansmuseets arkiv eller på internet <http://www.pi.se/eld-p>

I verklighetens blå ljus

Det var en lång väg som väntade.

Efter första trappsteget tog tvekan tag i henne och hon vände för att avvakta. Kanske senare? Imorgon var fortfarande avlägset. Dagen lovade en oändlig tidsrymd. Åtminstone så här – från ena hörnet av gryningen.

Rummet var rofyllt varmt. I sängen dröjde nattens värme, ännu njutbar. Naken lade hon sig i allt det vita för att låta sig omslutas av det tidigare mörkret. I natten fanns ej dagens klarsyn. Där bodde en helt annan tydlighet. Den, där rädslan inte längre utgjorde någon gräns. Den, där ständiga överskridanden ledde rakt ut i oändlighet. Den, där rummet inte längre tjänade som ram.

Vilken vansinnig idé var det inte! Hon skrattade högt där hon låg under täcket. Att ge sig ut på vandring alldeles naken! Hennes kropp skakade av alla små ljud som lämnade henne med skrattet och mörkret blev allt varmare. Lakanets bomullsväv täckte hennes ansikte. Med öppen mun andades hon mot tyget. Fukten spred sig i våta ringar och hon bestämde sig för att ligga kvar tills dess fläckarna torkat.

Ljuset trängde sig in. Genom springan i gardinen, över golvet – rakt emot henne. Där hennes knän lyfte lakanet över de böjda benen fann ljuset sin väg. Med plötslig rörelse sparkade hon lakanet ifrån sig och trampade det till en liten hög vid fotändan. Andfådd av häftigheten sträckte hon på sig och lät sedan fötterna vila på, det fortfarande fuktiga, lakanet. Så fanns det då inte längre något som kunde dölja hennes bleka hud för dagen.

Det hade varit en vinter med många nätter. Många mörker att känna sig fram i. Många mörker där seendet överförs till kroppens alla celler. Där blicken vilat i erövrandet av en totalitet. Kropp. Där pulsen varit förnimbar i varje del. Hon var trött. Kanske var det därför tvekan fick en sådan makt över henne? En timma hade gått sedan det där första steget tillbaka och oron var nu tydligt avläsbar i hennes rörelser. Hon började klä sig. Nakenheten blev alltför utlämnande i det vita ljuset. Långsamt tog hon tillbaka det hon blottlagt när hon öppnade sig för dagen.

Påklädd blev aningarna mer lätthanterliga. Kläderna utgjorde det hölje som markerade avståndet, gränsen i lyssnandet. Återigen var det med ögats seende verkligheten skulle bekräftas. Hon suckade tungt i den mask hon byggt omkring sig. Hur skulle hon ta sig ut på vägen? Var skulle vandringen börja?

Barfota gick hon mot bokhyllan för att söka en karta. Där fanns ingen. På golvet började hon då teckna en. Med feta kriter förvandlade hon ytan till en labyrint av olikfärgade linjer. Flera gånger återkom spiralformen som med en diagonal förband centrum med utgångspunkten och bildade på så sätt en vriden cirkel. När rummet inte längre erbjöd någon fri golvyta, kröp hon upp på bordet för att ovanifrån skaffa sig en överblick av det nya landskapet. Vägarnas mångfald förvirrade henne. Någon utgångspunkt verkade omöjligt att finna.

Hon hoppade ner från bordet och tog på sig skorna.

Solen var het. På golvet smälte färgen. Det blev avtryck av skorna. Hon slöt ögonen och började långsamt vandra över golvet. Blundande sökte hon sig mot dörren. Vid tröskeln vände hon, klättrade upp på den höga byrån och öppnade ögonen. Hennes vandring hade lämnat klart avläsbara spår i spectrats alla färger.

Där – ovanifrån – såg världen helt annorlunda ut och plötsligt var skrattet tillbaka. Djupt och omskakande. Det var tre timmar efter det första steget.

Någon helt annanstans sökte en man sin väg. Han stod vid kanten av ett hav. I händerna höll han en stor glasskiva, alldeles ovan vattenytan. Vågorna slog hela tiden upp mot skivans undersida. Ovanpå glaslet låg sandkorn utströdda. Mannen stod där i solen och lät vinden blåsa vägar i sanden. I den stunden var tiden utan gräns.

För att inte förstöra spåren klättrade hon på möblerna tillbaka in mot rummet för att söka en bekvämare plats. I fåtöljen kröp hon ihop med sin lust. Äpplets fruktkött var lika solvarmt som rummet när hon tog första bittet. Lugnet spred sig åter i hennes kropp när aningen om en möjlig riktning för vandringen nu blivit visshet. Hon åt upp hela äpplet.

Dagen närmade sig skymning. Det hade gått nio timmar sedan det första steget tillbaka. Skuggor fanns bland labyrintens gångar. Allt var vackert. Vid tröskeln vände hon sig om. Så gick hon ut, nedför trappan och lämnade rädslan för fallet bakom sig.

Det var en lång väg som väntade.

En kvinna stiger av ett tåg för att fortsätta resan över vatten. Någon båt syns inte ännu. Strömmar och vindar bestämmer tiden.

Det finns de som påstår att fåglarna kommer först. Därför gäller det att fästa blicken högt. Låta den vandra i vindarnas rörelse. I rummet ovanför.

Kvinnan går utmed stranden klädd i blått. Hon går där vid tillvarons kant och lyssnar till havet. Skorna blev kvar på tåget, väskan på perrongen. Med bara fötter avläser hon fuktig sands rörelse. Vågorna når henne med varm sälta. Lockande. Utan att sänka blicken möter hon havet med sin tanke. Det finns ingen tid för väntan. Hon lämnar sina blå kläder.

Naken börjar hon simma.